

АНОТАЦІЯ

Кібальник С. О. Кримінологічна характеристика та запобігання незаконному переправленню осіб через державний кордон України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» з галузі знань 08 «Право». – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Харків, 2020.

Дисертація є кримінологічним дослідженням незаконного переправлення осіб через державний кордон України, за результатами якого надано кримінологічну характеристику цим злочинам, проаналізовано особистість злочинців, які їх вчиняють, встановлено детермінанти, що зумовлюють ці злочини, та запропоновано заходи запобігання їм.

Проаналізовано основні підходи в українській та зарубіжній науці до дослідження вказаних злочинів. Показано складний та багаторівневий характер цієї протиправної сфери діяльності, вирішальне значення в якій однак відіграє широко розгалужена транснаціональна злочинність. Узагальнено історичні передумови виникнення незаконного переправлення осіб через державний кордон та його кримінальної караності. Відмічається про наявність різноспрямованих тенденцій у правовій регламентації юридичної відповідальності за нього в Україні та надано авторську оцінку найбільш поширеним пропозиціям у цій сфері.

Проведено кримінологічний аналіз вказаних злочинів. Установлено, що протягом 2007-2019 рр. рівень незаконного переправлення осіб через державний кордон України зазнавав певних коливань, проте в цілому залишався відносно стабільним. У 2018 р. відбулося його помітне зростання. Найбільш часто вчиняються діяння, що кваліфікуються за ч. 2 ст. 332 КК України, частка яких складає понад половини усіх злочинів, передбачених

цією статтею. Зроблено висновок щодо високого рівня латентності розглядуваних діянь та висвітлено низку чинників, що його визначають.

Виявлено нерівномірний регіональний розподіл незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Зазначені злочини здебільшого фіксуються в областях, що межують із Російською Федерацією, Молдовою та країнами Європейського Союзу, що пов'язується із низкою чинників економічного, соціального та політичного характеру.

У детермінаційному комплексі незаконного переправлення осіб через державний кордон України виділено чинники, що зумовлюють цю діяльність, та чинники, які впливають на її кількісні та якісні показники. До перших віднесено прагнення як злочинця, так і мігранта до покращення якості свого життя, за неможливості або значної складності перетинання другим кордону в законний спосіб. Як основні детермінанти, що роблять можливим або полегшують вчинення такого злочину, охарактеризовано специфіку географічного розташування України, існування на її території численних спільнот іноземних громадян та низку обставин політичного й організаційно-логістичного характеру.

Кримінологічну характеристику осіб, що вчиняють незаконне переправлення осіб через державний кордон України, проведено на підставі аналізу їх соціально-демографічних, кримінально-правових та морально-психологічних рис. Установлено, що найвища кримінальна активність спостерігається серед чоловіків молодого та середнього віку (від 25 до 50 років), громадян України, українців, із середньою освітою, які на момент вчинення злочину офіційно не мали постійного джерела доходів, ніде не працювали і не навчалися, діяли у складі групи осіб за попередньою змовою, не схильні до вживання алкоголю та наркотичних засобів, не мають судимості.

За ступенем залучення до цієї діяльності як галузі транскордонного злочинного бізнесу, а відтак і рівня суспільної небезпечності злочинної поведінки, здійснено розподіл винних осіб на такі класи: 1) які незаконно

переправляли через державний кордон України своїх рідних або близьких за відсутності корисливого мотиву; 2) які вчинили злочин на ґрунті співчуття особам, з якими вони не зустрічалися раніше; 3) які є ситуаційними корисливими злочинцями; 4) які постійно займаються незаконним переправленням осіб через державний кордон України на оплатній основі. Результати дослідження показали, що вирішальну роль у незаконному переправленні осіб через державний кордон України як складовій міжнародної міграційної індустрії відіграють злочинці четвертого класу, у той час як серед засуджених за ст. 332 КК України здебільшого представлений третій.

Проведено розподіл заходів запобігання незаконному переправленню осіб через державний кордон України на стратегії зменшення попиту та стратегії зменшення пропозиції. Надано детальний та ґрунтовний аналіз досвіду запобігання таким діянням на міжнародному рівні та в окремих зарубіжних державах – США, ЄС та прилеглих з півдня до них. Як критерій обрано свідомість та поведінку осіб, які є об'єктом запобіжного впливу відповідних заходів. До першої групи стратегій віднесено технічні, організаційні та правові заходи зі стримування переправників шляхом зменшення можливостей вчинення злочину та криміналізації їх дій, а також соціально-економічні заходи, спрямовані на зменшення матеріальної зацікавленості у зайнятті цією діяльністю. До стратегій другої групи віднесено ліквідацію соціально-економічних причин масового міжнародного обміну населенням, збільшення можливостей для міграції у законний спосіб, інформування «клієнтської бази» переправників щодо пов'язаних із зверненням за їх послугами ризиків та стримування мігрантів шляхом мінімізації вигоди від незаконного проникнення на територію іншої держави.

На підставі вивчення національного, зарубіжного та міжнародного досвіду правозастосування констатовано домінування стримувальних практик в обох вказаних групах стратегій на теперешній час. Водночас звертається увага на низьку ефективність таких заходів та їх детермінуючу

роль у функціонуванні індустрії з незаконного переправлення осіб через державний кордон як самовідтворюваної системи, а також високу матеріальну та людську ціну їх впровадження.

Запропоновано комплекс взаємопов'язаних заходів запобігання незаконному переправленню осіб через державний кордон України у вигляді двох паралельних напрямів, що відповідають об'єктивним соціально-економічним умовам міжнародного та національного характеру. Як основні об'єкти запобіжного впливу розглядаються тривале накопичення в Україні транзитних незаконних мігрантів з далекого зарубіжжя та нестача законних засобів до існування у населення прикордонних населених пунктів відповідно.

Підкреслюється, що ключову роль у стратегіях зменшення попиту на такі злочинні послуги мають відігравати засоби забезпечення вільного перетинання особами державного кордону України у законний спосіб. Водночас стратегії зі зменшення пропозиції на незаконне переправлення осіб через державний кордон України мають ґрунтуватися, в першу чергу, на забезпеченні малозабезпечених мешканців адміністративно-територіальних одиниць, де спостерігається найвищий рівень транскордонної злочинності, законними джерелами сталого та достатнього для життя доходу шляхом розбудови кооперованої, солідарної та локально орієнтованої економіки. На підтвердження цих тез представлено низку практичних прикладів.

У зв'язку із специфікою диспозиції ст. 332 КК України, передбачений якою склад злочину охоплює в тому числі дії, вчинення яких не вимагає володіння будь-якими специфічними вміннями та якостями, відмічається основне призначення сформованої у дисертації типології особистості злочинця: прогнозування можливої ефективності запропонованих у роботі заходів запобігання, а не злочинної поведінки конкретної особи.

Ключові слова: незаконне переправлення осіб через державний кордон, незаконна міграція, міграційна індустрія, державний кордон України, транскордонна злочинність, запобігання злочинності.

SUMMARY

Kibalnyk S. O. Criminological characteristics and prevention of human smuggling in Ukraine. – Qualifying scientific work published as manuscript.

Thesis for PhD degree by specialty 081 «Jurisprudence» in the field of knowledge 08 «Law». – Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems, National Ukrainian Academy of Law Sciences. – Kharkiv, 2020.

The dissertation is a criminological study of human smuggling in Ukraine, the results of which give criminological characteristics to these crimes, analyze the identity of the perpetrators, identify the determinants predicate these crimes, and propose measures to prevent them.

The basic approaches in the Ukrainian and foreign science to the research of these crimes are analyzed. The complex and multi-level nature of this field of activity has been identified, but a wide-ranging transnational crime plays a decisive role. Historical prerequisites for the occurrence of human smuggling, its scientific study and criminal penalties have been generalized. The existence of divergent tendencies in the legal regulation of legal liability for it in Ukraine is noted, and an author's assessment of the most common proposals in this area is given.

Criminological analysis of these crimes was carried out. It was found that during 2007-2019 the level of human smuggling in Ukraine was subject to some fluctuations, but overall remained relatively stable. In 2018, it has seen a significant increase. The most frequently committed acts under Part 2 of Art. 332 of the Criminal Code of Ukraine, which account for more than half of all crimes under this article. A high level of latency of the considered acts is made and a number of factors determining it are highlighted.

The uneven regional distribution of human smuggling is revealed. These crimes are, for the most part, recorded in areas bordering the Russian Federation, Moldova and the European Union, due to a number of economic, social and political factors.

In the determination complex of human smuggling in Ukraine, the reasons that determine this activity and the conditions that affect its quantitative and qualitative indicators are distinguished. The first is the desire of both the offender and the migrant to improve their quality of life, if it is impossible or difficult to cross the border legally for the second of them. The basic conditions that make possible or facilitate the commission of such a crime are characterized by the specificity of the geographical location of Ukraine, the existence on its territory of numerous of foreign migrant communities and a number of factors of political and organizational and logistical nature.

The criminological characteristic of those who commit human smuggling in Ukraine was conducted on the basis of an analysis of their socio-demographic, criminal law and moral-psychological spheres. It was found that the highest criminal activity was observed among young and middle-aged men (25 to 50 years), citizens of Ukraine, Ukrainians, with secondary education, who at the time of the crime did not officially have a permanent source of income and did not study anywhere, were part of the group by prior agreement, not addicted to alcohol and drugs, have no criminal record.

By the level of involvement in this activity as an area of border criminal business, and therefore the level of public danger of criminal behavior, the perpetrators were divided into the following groups: 1) who illegally transported their relatives or folks through the state border of Ukraine without a mercenary motive; 2) who have committed a crime motivated by empathy for persons they have not met before; 3) who are situational selfish criminals; 4) who are constantly engaged in human smuggling on a paid basis. The results of the study showed that the crucial role in this activity in Ukraine as a component of the international migration industry is played by the criminals of the fourth group, while among convicted under Art. 332 of the Criminal Code of Ukraine is the third most represented.

There is formulated delimitation of measures for prevention human smuggling in Ukraine into demand reducing strategies and supply reducing

strategies due to the complexity of applying the traditional three-level division of preventive practices (social, special criminological and individual) to this type of crime. A detailed and thorough analysis of the experience in prevention such acts at the international level and in certain foreign countries – the USA, the EU and the countries bordering them from the south is provided. The criterion is the consciousness and behavior of the person who is the object for the preventive influence of the respective measures. The first group includes technical, organizational and legal measures to deter smugglers by reducing the possibilities for committing a crime and criminalizing their actions, as well as socio-economic measures aimed at reducing material interest in engaging in these activities. The second group's strategies highlight the elimination of socio-economic causes of mass international population exchange, increasing legal migration opportunities, informing the target base of smugglers about the risks involved, and deterring migrants by minimizing the benefits of illegal entry into the territory of another state.

Based on the study of national, foreign and international law enforcement practices, the dominance of deterrent practices in both of these groups of strategies has been established. At the same time, attention is paid to the low efficiency of such measures and their determinant role in the functioning of the human smuggling industry as a self-replicating system, as well as the high material and human cost of their implementation.

A set of interconnected measures for prevention human smuggling in Ukraine is proposed in the form of two parallel directions, based on the low standard of living of the population and considerable transit potential of the state in international migration flows. The long-term accumulation of transit illegal migrants from far abroad and the lack of legal livelihood for the inhabitants of border peripheral settlements, respectively, are considered to be the main objects for preventive influence.

It is emphasized that effective means of ensuring the free crossing by persons the state border of Ukraine in a legal manner should play a key role in

demand reducing strategies for such criminal services. The backbone of the supply reducing strategies for human smuggling in Ukraine should be based primarily on providing for the low-income residents of administrative and territorial units especially involved in border crime the legal sources of sustainable and sufficient livelihood through the development of a cooperated, solidary and locally oriented economics. A number of practical examples are provided to confirm these theses.

Due to the specific disposition of Art. 332 of the Criminal Code of Ukraine and the obligation for a person to possess specific skills and qualities for committing part of the actions covered by this corpus delicti, the main purpose of the perpetrator's personality typology formed in the dissertation is to predict the possible effectiveness of the preventive measures offered in the work, not individual criminal behavior of the specific person.

Key words: human smuggling, illegal migration, migration industry, the state border of Ukraine, border crime, crime prevention.